

Democratization of society as a factor in the development of political culture of citizens

Etibor MALLAEVA¹

National University of Uzbekistan, Jizzakh branch

ARTICLE INFO

Article history:

Received October 2021

Received in revised form

15 October 2021

Accepted 20 November 2021

Available online

15 December 2021

ABSTRACT

In this article, such issues as the theoretical and methodological significance of taking into account the manifestation of political and legal culture in the spiritual renewal of society are studied. First of all, the realization that the restoration of spiritual values is a holistic, natural process, consisting in the growth of national consciousness, a return to the traditions and way of life of the people, its roots.

2181-1415/© 2021 in Science LLC.

DOI: <https://doi.org/10.47689/2181-1415-vol2-iss11/S-pp287-291>

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

Keywords:

Value,
democracy,
methodology,
political culture,
independence,
philosophical and legal
heritage,
thinking,
spiritual recovery.

Jamiyatning demokratlashuvi – fuqarolar siyosiy madaniyatini rivojlantirish omili sifatida

ANNOTATSIYA

Kalit so'zlar:

qadriyat,
demokratiya,
metodologiya,
siyosiy madaniyat,
mustaqillik,
falsafiy-huquqiy meros,
tafakkur,
ma'naviy tiklanish.

Ushbu maqolada jamiyatning ma'naviy yangilanishida siyosiy-huquqiy madaniyatning namoyon bo'lishini hisobga olishning nazariy – metodologik ahamiyati, ma'naviy qadriyat-larni tiklashning milliy o'zlikni anglashning o'sishidan, xalqning sarchashmalariga, uning ildizlariga qaytishdan iborat uzviy, tabiiy jarayon ekanligini anglash kabi masalalar ilmiy asoslab berilgan.

¹ Acting Associate Professor of the Department of Humanities. National University of Uzbekistan, Jizzakh branch. Jizzakh, Uzbekistan.

Демократизация общества – как фактор развития политической культуры граждан

АННОТАЦИЯ

Ключевые слова:

ценность,
демократия,
методология,
политическая культура,
независимость,
философско-правовое
наследие,
мышление,
духовное возрождение.

В данной статье, изучены, такие вопросы, как теоретико-методологическое значение учета проявления политico-правовой культуры в духовном обновлении общества. Прежде, осознание того, что восстановление духовных ценностей – это целостный, естественный процесс, заключающийся в росте национального самосознания, возвращении к традициям и укладу народа, его корням.

Hozirda jahon davlatlarining globallashuv jarayoniga tortilishi ham ijobjiy, ham salbiy tomonlari bilan o'zini yaqqol namoyon etmoqda. Jumladan, turli mafkuralarning mamlakatlar ijtimoiy-siyosiy hayotiga ta'sirining yuqoriligi davrimizning asosiy xususiyatlidan biri bo'lib qolmoqda. Dunyo miqyosida mafkuraviy omillarning fuqarolar siyosiy madaniyati va jamiyat barqarorligiga ta'siri mikro – bir mamlakat, mezo – bir mintaqa, makro – global xarakter kasb etmoqda. Bu esa hozirda mavjud mafkuraviy omillarning fuqarolar siyosiy madaniyatiga ta'siri muammosi bilan bog'liq ilmiy izlanishlar olib borishni kun tartibiga qo'yemoqda.

Jamiyat hayotining demokratiyalashishi siyosiy madaniyatning rivojida muhim va hal etuvchi ahamiyatga ega. Bu, bir tomondan, mamlakatimizda yangi hayotni va unga mos jamiyat poydevorini barpo etish bilan bog'liq bo'lsa, ikkinchidan, milliy, madaniy va umuminsoniy qadriyatlarga mos haqiqiy siyosiy-huquqiy madaniyatning shakllanishi bilan bog'liq, uchinchidan, bu erkin fuqaro ma'naviyatini shakllantirish masalasining tarkibiy qismini tashkil etadi. Ta'kidlash joizki, bu jarayon yurtimizda o'ta murakkab sharoitda mustabid sho'ro tuzumi barbod bo'lgan va yangi ijtimoiy munosabatlar qaror topayotgan keskin bir vaziyatda yuz berdi.

Jamiyatning ma'naviy yangilanishida siyosiy-huquqiy madaniyatning namoyon bo'lismeni hisobga olish nazariy – metodologik ahamiyat kasb etadi. Demokratiya jamiyat hayotining barcha sohalariga tegishli bo'lib, ma'naviy hayot negizlarining o'zgarishi bevosita uning rivojiga bog'liq bo'ladi. O'zbek xalqining azaliy orzu-intilishlaridan eng asosiysi ham demokratik jamiyat barpo etishdan iborat edi. Xalqning orzu-armonlari uning ko'p asrlik madaniy merosida yaqqol aks etadi. Xalqning tarixi uning siyosiy-huquqiy madaniyatining rivojlanishi hamdir. Siyosiy madaniyat rivoji esa, o'z-o'zidan, demokratiya uchun kurash tarixini o'zida aks ettiradi. Shuning uchun O'zbekiston Respublikasi mustaqillikni qo'lga kiritgan dastlabki kunlardan boshlaboq, xalqning orzu-armonlarini amalga oshirishga kirishdi. Adolatli, demokratik huquqiy davlat qurishni o'zining eng birlamchi va muhim vazifalardan biri sifatida belgiladi. Shu boisdan ham, o'z haq-huquqlarini taniydigan, o'z kuchi va imkoniyatlariga tayanadigan, yon-atrofida sodir bo'ladigan voqe-a-hodisalarga mustaqil yondasha oladigan, ayni zamonda shaxsiy manfaatlarini mamlakat va xalq manfaatlari bilan uyg'un holda ko'radigan, har jihatdan barkamol insonlarni tarbiyalash vazifasi istiqlol yillarda biz uchun hal qiluvchi masalaga aylandi.

Demokratik jamiyat qurish uchun, avvalo, demokratiyaning mohiyatini ravshan anglamoq muhimdir. Zero, bu ham siyosiy madaniyat rivoji ko'rsatkichi bo'lib hisoblanadi. Zotan, demokratiyaning o'zi nimaligini tushunmasdan turib, uni amalga oshirishga intilish ishni murakkablashtiradi. Odamlar orasida demokratiya to'g'risida turlicha tasavvurlar bor. Ularning ba'zilari maqsadga yaqin kelsa, ba'zilari mohiyatdan juda uzoq. Demokratik davlatning tayyor andozasi dunyoda yo'q yoki demokratik davlat qurishning to'g'ridan to'g'ri tatbiq etish mumkin bo'lgan namunali tajribasi ham mavjud emas. Demokratik huquqiy davlatni har bir mamlakat o'z yo'li bilan quradi. O'zbekistonda bir asrdan ziyod davom etgan totalitar qaramlikdan keyin bu jarayon dastlabki paytlarda mutlaqo tabiiy ravishda o'ziga xos inkorni inkor sifatida kechdi. Lekin biz avvalgi tuzumning qadriyatlarni shunchaki inkor etishning o'zi hech qanday buniyodkorlik dasturiga ega bo'limgan siyosiy va madaniy ekstremizm xavfini tug'dirishini anglar edik. Shu bilan birga, o'tmish qadriyatlarga, an'analarga va turmush tarziga betartib ravishda, orqa-ketini o'ylamay qaytish boshqa bir keskinlikka – hozirgi davrni qabul qilmaslikka, jamiyatni yangilash zaruriyatini inkor etishga olib kelishi mumkin.

Jahon ijtimoiy-siyosiy fanlari e'tirof etgan qonuniyatlarga ko'ra, xalq o'z qo'lida to'plagan hokimiyatni ikki usulda amalga oshiradi. Bu jamiyatning ma'naviy hayoti va siyosiy madaniyatning o'zgarishiga ham taalluqlidir.

Bu, birinchidan, bevosita demokratiya. Bunda xalqning hech qanday vakillarsiz, hokimiyatni o'zi amalga oshirishidir. Ushbu usuldagagi demokratiyaning huquqiy asosi Konstitutsiyaning "Xalq hokimiyatchiligi" bobi, 9-moddasida mustahkamlangan: "Jamiyat va davlat hayotining eng muhim masalalari xalq muhokamasiga taqdim etiladi, umumiyo'voz berish (referendum)ga qo'yiladi".

Asosiy qonunning ushbu moddasi ijrosi siyosiy-huquqiy madaniyat orqali quyidagi shakllarda namoyon bo'lmoqda. Saylovchilar saylovlarda bevosita o'zlarini ishtirop etadilar. Respublika Prezidenti, vakillik organlarining eng quyidan eng yuqorigacha bo'lgan bosqichlari deputatlarini saylovchilarning o'zlarini bevosita saylaydilar. Shuningdek, mahalliy o'zini o'zi boshqarish organlari, ya'ni mahalla qo'mitalari faoliyatini ham bevosita demokratiyaning yaqqol misoli sifatida ko'rsatish mumkin.

Ikkinchidan, demokratiyanı amalga oshirishning ikkinchi usuli vakillik demokratiyasidir. Bunda xalq o'z hokimiyatini bilvosita amalga oshiradi. Ya'ni xalq hokimiyatni o'zi saylab qo'ygan vakillar orqali, Oliy Majlis, Mahalliy kengashlarning xalq deputatlari vositasida amalga oshiradi. Mazkur deputatlar o'z vakolatlarini saylovchilardan oladilar va o'z faoliyatlarida xalq manfaatlarini ifoda etadilar. O'zbekistonda davlat hokimiyatining rahbari bo'lgan Respublika Prezidenti ham bevosita saylovchilar tomonidan saylanadi. Mamlakatimizdagi boshqa davlat organlari, jumladan, hukumat, sud organlari, vazirlar va boshqalar xalq tomonidan saylangan Respublika Prezidenti yoki Oliy Majlis tomonidan tayinlanishi yoki saylanishi tartibini inobatga olsak, o'zbek xalqi barcha davlat organlari va mansabdor shaxslarni saylash, tayinlashda bevosita yoki bilvosita ishtirop etadi. Hozirgi zamon huquqshunoslari, davlat va jamiyat arboblarining fikrlariga ko'ra, demokratik huquqiy davlatni qurish uchun barcha mamlakatlarga xos bo'lgan umumiyo'voz xususiyatlar mavjuddir. Ular quyidagilardir:

1. Saylovlar.
2. Saylov yakunlarini aniqlash usuli.
3. Teng huquqlilik.
4. Fikrlar erkinligi.
5. Ko'ppartiyaviylik.
6. O'zini o'zi boshqarish.

Shu ma'noda, O'zbekistonda fuqarolik jamiyati va demokratik huquqiy davlat qurishning ilmiy-nazariy muammolarini kompleks tarzda siyosiy-huquqiy jihatdan ko'rib chiqish maqsadga muvofiq. Bunda quyidagilarga alohida e'tibor berish zarur bo'ladi:

– Sharq xalqlarining siyosiy va falsafiy-huquqiy merosini tadqiq etish, ulardagi fuqarolik jamiyati va demokratik huquqiy davlat qurishga taalluqli jihatlar;

– O'zbekiston taraqqiyotida Sharq va G'arb demokratiyasining uyg'unligi;

– O'zbekistonda fuqarolik jamiyati va huquqiy davlat qurish doktrinasi, bu borada amalga oshirilayotgan demokratik o'zgarishlar jarayoni;

"Kuchli davlatdan - kuchli jamiyat sari" tamoyilini ro'yobga chiqarishning o'ziga xos jihatlari, siyosiy-huquqiy masalalari:

– o'zbek parlamentarizmi va parlament huquqining shakllanishi;

– fuqarolik jamiyati va demokratik huquqiy davlat qurishning milliy-mafkuraviy, ijtimoiy-ma'naviy va huquqiy-madaniy asoslari;

– O'zbekistonda xalq hokimiyatchilagini mustahkamlashning ijtimoiy-tashkiliy va siyosiy-huquqiy muammolari;

– nodavlat jamoat tashkilotlari, fuqarolarning o'z-o'zini boshqarish organlari va institutlarining faoliyati;

– siyosiy partiyalarning siyosiy demokratiya va plyuralizmni shakllantirishdagi o'rni va ahamiyati;

– jamiyatda siyosiy va huquqiy madaniyatni yuksaltirish muammolari.

Jamiyatning ma'naviy tiklanishi va yangilanishi tafakkurdagi o'zgarishlar bilan bog'liq holda amalga oshirib borildi. Uning huquqiy asoslari ham shunga mos bo'ldi. Bu milliy ma'naviy merosni va yangi qonuniy asoslarni qabul qilishga olib keldi. Respublikamizda ham yuqorida ko'rsatilgan demokratik tamoyillarga xos bo'lgan asosiy belgilar qonunda ham, amalda ham mavjud. Shu ma'noda, ma'naviy qadriyatlarni tiklashning milliy o'zlikni anglashning o'sishidan, xalqning sarchashmalariga, uning ildizlariga qaytishdan iborat uzviy, tabiiy jarayon deb hisoblanganligi muhim ahamiyatga ega bo'ldi. Ayni paytda, demokratianing milliy madaniy va umuminsoniy tamoyillarining uyg'un tarzda amalga oshirilishiga shart-sharoit yaratib berdi.

Bizning mamlakatimizda:

1) xalqimizning etnik, madaniy va diniy sabr-bardoshini;

2) diniy ruhiy asoslari;

3) oila va qarindoshlik munosabatlari odobi;

4) hozirgi dunyo va axborot sivilizatsiyasi qadriyatlariga moslashish ma'naviy qadriyatlar tiklanishining muhim yo'naliishlari sifatida qaraladi.

Bu o'ziga xos falsafiy ma'no va ahamiyatga ega. Avvalo, milliy ma'naviy qadriyatlar sohasini, uning mohiyatini anglashga yordam beradi. Ikkinchidan, demokratik jamiyatning eng muhim xususiyatlaridan biri sifatida yuksak siyosiy-huquqiy madaniyatning ham yangicha asoslarda tiklanishi uchun sharoit yaratadi. Chunki bu odamlar madaniyatida uzoq muddat moslashishni talab qiladigan jarayondir.

Xulosa qilib aytganda, demokratianing asosiy, umumiy belgilari bilan bir qatorda, har bir davlat va jamiyatgagina xos bo'lgan milliy xususiyatlari ham mavjuddir. Jamiyat ma'naviy hayotining demokratiyalashishida siyosiy-huquqiy madaniyatdagi o'zgarishlar muayyan sohalar orqali o'zining ijobiy samarasini ta'minlaydi. Bunga qonunchilik bilan bog'liq quyidagi yangi holatlarni hisobga olish kerak. O'zbekiston ma'naviy hayoti o'zgarishi va inson huquqlarini ta'minlashga doir qator qonun hujjatlarini qabul qildi.

Bunga inson huquqlari bo'yicha xalqaro konvensiyalarga, jumladan, BMTning 6 ta asosiy hujjatlariga ham: Fuqarolik va siyosiy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Iqtisodiy-ijtimoiy va madaniy huquqlar to'g'risidagi xalqaro pakt, Qiynoq hamda muomala va jazolashning shafqatsiz, insoniylikka zid yoki qadr-qimmatini kamsituvchi turlariga qarshi Konvensiya, Bola huquqlari to'g'risidagi Konvensiya, Irqiy kamsitishning barcha shakllariga barham berish to'g'risidagi Konvensiyaga qo'shildi. Bu huquqiy madaniyatdagi o'zgarishlar orqali jamiyatdagi ma'naviy hayot sohalariga o'zining ta'sirini ko'rsatdi. Dunyoda bir-biriga aynan o'xshaydigan demokratik davlat mavjud emas. Ba'zi siyosat-shunoslar dunyoqarashida Sharq va G'arb demokratiyasini o'rtasida farq yo'q, demokratiya hamma yerda birday bo'lishi haqidagi tushunchalar nazariy va amaliy jihatdan noto'g'ri. Hattoki, G'arb va Sharq demokratiyasini emas, AQSh, Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniya va boshqa davlatlar demokratiyasini taqqoslaganimizda ham har birining o'ziga xos belgilarini ko'rishimiz mumkin. Har bir davlat demokratiyasining o'z xususiyatlari, belgilari, asoslari, tamoyillari bo'lishi tabiiy.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch.Toshkent. Ma'naviyat, 2008. – B. 77.
2. Barkamol avlod yili Davlat Dasturi. Toshkent: O'zbekiston, 2010. – B. 8.
3. O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi.Toshkent. O'zbekiston, 2018. – B. 5.
4. Musaev F. Demokratik davlat qurishning falsafiy-huquqiy asoslari. – Toshkent. "O'zbekiston" matbaa ijodiy uyushmasi. 2007. – B. 8.
5. M.J. Boltaeva, O.Kh. Ortikov. (2020). Views of eastern thinkers on the development of intellectual abilities in the scientific heritage. Academicia An International Multidisciplinary Research Journal Vol. 11 Issue 1, January 2021. 211–214.
6. Boltaeva M. и Ortikov O. 2021. Особенности научного наследия восточных мыслителей об отношении родителей к ребенку. Общество и инновации. 2, 2/S (мар. 2021), 470–474.
7. Innovative methods and techniques in the education system. MJ Boltaeva, Sh.Bakhodorovich. Current research journal of pedagogics 12 (11), 147–151.
8. "Catering in Uzbekistan from the history of the system". B.U. Nasirov. The American Journal of Interdisciplinary Innovations and Research. February 26, 2021 | Pages: 11-15
9. Boltayeva M. и Ortiqov O. 2021. Процветание промышленности и финансовое развитие в период второй империи во Франции. Общество и инновации. 2, 10/S (дек. 2021), 480–487.